

DEN STORA NATURDIALOGEN

Vi har alla flera relationer
till naturen

Elina Henttonen, Kai Alhanen och Janne Kareinen

© Sitra 2022

Sitras utredningar 212

**Den stora naturdialogen –
Vi har alla flera relationer till naturen**

Författare: Elina Henttonen (Valtaamo), Kai Alhanen
och Janne Kareinen (Aretai Oy / DialogAkademin)

Layout: PunaMusta Oy

ISBN 978-952-347-273-0 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

PunaMusta Oy 2022

SITRAS UTREDNINGAR är en serie där resultaten av
Sitras framtidsarbete och försök publiceras.

Innehåll

Förord	2
Sammanfattning	3
1 Inledning	4
2 Data: Diskussionerna i Den stora naturdialogen	7
3 Naturens många betydelser och finländarnas förhållande till naturen	9
3.1 Vad består den finländska naturen av?	9
3.2 Natur med alla sinnen och känslor	10
3.3 Trygghet och rädsla	11
3.4 Avkoppling och hänförelse	11
3.5 Naturen som arbete och näring	12
3.6 Särdrag i det finländska förhållandet till naturen	13
3.7 Naturbegreppets spänningar	14
4 Vad hindrar att naturförlusten stoppas?	16
4.1 Den biologiska mångfaldens allt snabbare minskning	16
4.2 Girighetens och överkonsumtionens samhälle	16
4.3 Fällorna med motsättningar	17
4.4 Konsekvenser av lokal och global ojämlikhet	18
4.5 Brist på systemförståelse och visioner	19
4.6 Brist på påverkningsmetoder	20
5 Vad gör det möjligt att stoppa naturförlusten?	22
5.1 En rik relation till naturen under hela livet	22
5.2 Val i vardagen	23
5.3 Att påverka tillsammans	23
5.4 Forskningsdata och långsiktiga ansträngningar	24
5.5 Popularisering av kunskap och konst ökar förståelsen	25
5.6 Finland som föregångare även mitt i krisen	26
5.7 Fler konstruktiva naturdiskussioner	27
6 Impulser till kommande naturdiskussioner	30
Om skribenterna	32

Förord

Vid sidan av klimatkrisen håller den biologiska mångfalden på att bli ett stort diskussionsämne som rör mänsklighetens framtid. Och detta med rätta, eftersom allas välfärd, ekonomin och samhället är beroende av naturen.

Naturen utarmas i en oroväckande takt i världen, även här hos oss i Finland. Vi måste vända riktningen. Som stöd för arbetet sammankallade Sitra och DialogAkademin finländarna till Den stora naturdialogen för att föra en konstruktiv diskussion om naturens betydelse och om att stoppa naturförlusten. Diskussionerna fick ett entusiastiskt mottagande: i mars 2022 ordnades över hundra dialoger på tiotals orter.

Denna utredning sammanställer de viktigaste observationerna i vårens naturdialoger. Sammanfattningen av diskussionerna skapar också en grund för Sitras vision Naturkloka Finland 2035. Visionen som publiceras senare under 2022 är en realistisk och positiv framtidsbild av Finland, där man har lyckats stoppa naturförlusten genom samarbete.

Diskussionen kring den biologiska mångfalden kan ofta tillspetsas. Detta beror delvis på att naturen är mycket viktig för människor, företag och till exempel kommuner, men ofta av olika orsaker. Den stora naturdialogen som genomfördes med metoden Dialogpaus erbjöd en möjlighet att reflektera över och strukturera sin egen koppling till naturen och lyssna på vilka naturuppfattningar andra har.

I sammanfattningen av Den stora naturdialogen framhävs samtidigt både mångfalden av våra olika naturrelationer och behovet av att samordna dem. I framtidens naturkloka Finland utesluter inte olika naturrelationer varandra utan de kompletterar varandra. Vi måste kunna se att naturen är värdefull som sådan, viktig för det mentala välbefinnandet och en viktig näring. Allt det här på samma gång.

Som stöd för dagens debatt, förhandlingar, övertalning och medling behöver vi en genuin konstruktiv diskussion – dialog. Den hjälper oss att sätta oss in i varandras situation och lära oss att lyssna på andra och därigenom bygga upp det förtroende och den förståelse som behövs för samarbetet. Ju bättre vi förstår finländarnas olika relationer till naturen, desto lättare är det för oss att hitta allmänt accepterade lösningar och tillsammans bekämpa naturförlusten. När människor möts uppstår också nya idéer för praktiska lösningar för att stoppa naturförlusten.

Vi hoppas att sammanfattningen av Den stora naturdialogen inspirerar oss alla att fortsätta naturdebatten på våra håll. Naturen ska också diskuteras i våra hem och vänkretsar, och diskussionen bör förädlas till färdplaner för en hållbar vardag. Även företag och olika branscher ska diskutera naturen och verka för naturens bästa. Tryggheten av den biologiska mångfalden borde inkluderas i kärnan av strategierna – till en grund för verksamheten.

Dialogen är nödvändig, men den räcker inte. Dialogen ska uppmuntra till verksamhet och nya innovationer. Förändringen till förmån för vår natur och finländarna måste byggas upp tillsammans. Vi måste gå mot delad naturkloshet.

I Helsingfors 25.5.2022

Mari Pantsar

Direktör,

Hållbarhetslösningar

Timo Lehesvirta

Ledande expert,

Klimat- och naturlösningar

Sammanfattning

Under den Stora naturdialogdagen som ordnades i mars 2022 diskuterade man naturen, dess betydelse och hur man kan stoppa naturförlusten. Det har gjorts ett sammandrag av diskussionerna som ger en omfattande sammanställning av innehållet och de centrala synpunkterna i dialogerna. Omkring 800 personer deltog i de 103 dialoger som ordnades på olika håll i Finland och i olika slags grupper. Diskussionerna fördes i huvudsak med hjälp av metoden Dialogpaus.

Målet med den Stora naturdialogdagen, som ordnades av Sitra och DialogAkademin, var att bättre förstå finländarnas mångsidiga relationer till naturen och väcka diskussion om naturens betydelse. Sammanfattningen av diskussionerna skapar en grund för Sitras vision Naturkloka Finland 2035, som ska vara en realistisk bild av ett naturpositivt Finland – ett land där man har lyckats stoppa utarmningen av naturen genom att samarbeta. Det är meningen att visionen ska publiceras senare i år.

De som deltog i dialogen uttryckte sig innehållsrikt och nyanserat om naturen och avspeglade hela den mänskliga upplevelsen med alla observationer, tankar och känslor. Deltagarna upplevde att naturen är en central del av människors liv i Finland. Samtidigt kom det fram att människor har väldigt olika relationer till naturen.

Naturförlusten diskuterades ur många olika synvinklar, från vardagliga iakttagelser om att biodiversiteten minskat till hela planetens ekologi. Centrala teman för diskussionerna var att bygga upp den finländska relationen till naturen samt faktorer som utgör ett hinder för att stoppa naturförlusten och faktorer som gör det möjligt att stoppa den.

När det gällde den finländska relationen till naturen tog man i diskussionerna upp sinnen och känslor, upplevelser av trygghet och rädsla, lugn och hänförelse samt naturen som arbete och näringsgren. Enligt diskussionsdeltagarna hindras arbetet med att stoppa naturförlusten av att biodiversiteten minskar i allt snabbare takt, av samhällets girighet och överkonsumtion, motsättningar, följderna av lokal och global ojämlikhet samt brist på systemförståelse, visioner och medel att påverka. Samtidigt tror diskussionsdeltagarna att naturförlusten kan stoppas genom att värna om att ha en rik relation till naturen hela livet, göra medvetna val i vardagen, främja långsiktigt forsknings- och påverkansarbete, popularisera information och skapa konst. Många av diskussionsdeltagarna önskar att Finland även i kristid fungerar som en föregångare när det gäller att stoppa naturförlusten.

Stora naturdialogdagen synliggör att det i oss alla finns olika, ibland laddade relationer till naturen. Vår relation till naturen utvecklas i takt med att våra erfarenheter, omständigheter, livssituationer och vår förståelse förändras. Dialogerna ökade deltagarnas förståelse för betydelsen av den biologiska mångfalden och faktorer som påverkar naturförlusten samt andra människors olika synvinklar och egna erfarenheter. Diskussionerna erbjöd också deltagarna möjlighet att sätta ord på sina relationer till naturen och hitta sätt att stödja sitt eget aktörskap. Dialogerna ansågs vara ett viktigt och nytt sätt att arbeta tillsammans för att trygga den biologiska mångfalden.

Ju bättre vi förstår människors olika relationer till naturen och deras vilja att agera, desto bättre möjligheter har vi att tillsammans stoppa naturförlusten. En dialog som stärker förståelsen och förtroendet behövs på alla nivåer i samhället, från lokalsamhällena till det globala beslutsfattandet, för att vi ska kunna lyckas stoppa naturförlusten.

1 Inledning

Under Den stora naturdialogen diskuterade man naturen, dess betydelse och hur man kan stoppa naturförlusten. Målet med de 103 diskussioner som försiggick på olika håll i Finland och i olika gemenskaper var att bättre förstå finländarnas mångsidiga relationer till naturen. På vilka sätt är naturen betydelsefull för människor och samfund? Vad gör det möjligt att trygga den biologiska mångfalden och vad hindrar oss å andra sidan från att stoppa naturförlusten? Vad skulle inspirera individer, samfund, organisationer eller beslutsfattare till ett naturklokt Finland?

Den stora naturdialogen är en del av Sitras visionsarbete Naturkloka Finland 2035. Det är meningen att visionen ska vara en realistisk bild av det naturpositiva Finland – ett land där man har lyckats stoppa utarmningen av naturen genom att samarbeta.

Denna sammanfattning ger en omfattande sammanställning av innehållet och de centrala aspekterna i Den stora naturdialogen. I dialogerna deltog många slags människor som funderade på sin egen relation till naturen, från barn till äldre och från stadsbor till personer som bor på landsbygden. Experter från olika branscher samt näringsidkare inom jord- och skogsbruk och turism deltog också. Sammanfattningen fördjupar resultaten av en enkätundersökning som Sitra tidigare låtit göra om finländarnas förhållande till naturen. Enligt resultaten anser 87 procent av finländarna att naturen är viktig för dem själva, även om människornas attityder, tankar och verksamhet i anslutning till naturen varierar. Genom deltagarnas erfarenheter knyts sammandraget också till diskussionen i publikationen Ihminen osana elonkirjoja om naturrelationer och -uppfattningar i förändring samt om människans inverkan på biodiversiteten.

Dialog om naturen

Dialog innebär ett särskilt samtalssätt där man strävar efter att öka förståelsen för samtalsämnet, andra människor och sig själv. I dialogen undersöks sakernas betydelse genom människors olika erfarenheter. I dialogiska diskussioner är alla perspektiv och erfarenheter värdefulla för att bygga upp en bättre förståelse.

I Den stora naturdialogen eftersträvades en rik dialog om diskussionsdeltagarnas mångsidiga relationer till naturen samt en ny förståelse för hur olika relationer till naturen påverkar stoppandet av naturförlusten.

I samhälleliga utmaningar och spända situationer är det särskilt viktigt att skapa utrymme för dialog. En konstruktiv diskussion och respektfullt bemötande av andra stärker förtroendet och jämställdheten och skapar därmed en grund för att lösa utmaningarna tillsammans. För att stoppa naturförlusten behövs också en dialog som stärker förståelsen och förtroendet på alla nivåer i samhället, från lokalsamhällena till det globala beslutsfattandet.

Perspektivet i Den stora naturdialogen var i synnerhet ”den finländska relationen till naturen”, vilket styrde diskussionsdeltagarna att tala om naturen ur ett lokalt snarare än ur ett globalt eller planetärt perspektiv. Vår disposition av diskussionerna i Den stora naturdialogen lyfter fram rikedom och mångstämmigheten i finländarnas förhållande till naturen. Det skulle vara lockande att försöka typindela diskussionerna och diskussionsdeltagarna enligt hur förhållandet till naturen byggs upp till exempel i unga och äldre människors tal, i staden och på landsbygden eller inom olika näringar och branscher. Detta skulle dock inte göra rättvisa åt de enskilda diskussionernas rikedom och den fördjupade förståelsen som uppstod under dialogerna.

Dialogerna synliggör att det inom den enskilda människan finns olika förhållanden till naturen som ibland även orsakar spänningar. Diskussionsmaterialet visar också att relationerna till naturen håller på att förändras och söker nya, ännu ostrukturerade former. Också en enda människa kan i sitt tal samtidigt förhålla sig till naturen som något som är värdefullt i sig och som en resurs som kan utnyttjas. Förhållandet till naturen kan samtidigt vara praktiskt och å andra sidan kan det till och med ha mystiska dimensioner. På samma sätt upplever många av oss samtidigt hopplöshet och hoppfullhet inför naturförlusten. I förhållande till naturen är vi både tagare och givare.

Figur 1: Teman som tas upp i Den stora naturdialogen

I diskussionerna i Den stora naturdialogen söker man efter sätt att uttrycka sin egen upplevelse och relation till naturen och samtidigt utmanar man också uppfattningar och begrepp med anknytning till naturen. Naturen gestaltas på många olika sätt i diskussionsdeltagarnas tal. I sin bredaste omfattning ses naturen som en biosfär dit vi i egenskap av människor hör, och naturförlusten som ett hotfullt arv som vi lämnar till kommande generationer. I diskussionerna framkommer att människor vill söka sådana formuleringar och former för sitt eget förhållande till naturen som stöder deras eget aktörskap. På så sätt börjar vår egen roll och vårt ansvar i biosfären ta form och luckorna i vår egen och den gemensamma förståelsen blir synligare. Med tanke på den mångfald betydelser naturen har, den inre spänningen och

formbarheten kan man säga att det i Finland finns ett genuint behov av en ny slags vision för hela nationens förhållande till naturen, där olika förhållanden till naturen blir till en mer meningsfull helhet än tidigare. I skapandet av denna vision spelar dialogen som ökar förståelsen en viktig roll.

Sammanfattningen struktureras på följande sätt: i den del som följer denna inledning presenteras bakgrundsinformation om diskussionerna i Den stora naturdialogen, om anordnarna av diskussionerna och om deltagarna. I de följande avsnitten beskrivs utifrån dialogmaterialet finländarnas relationer till naturen och de många betydelser de gett naturen, samt de faktorer som förhindrar och möjliggör att naturförlusten stoppas. Den sista delen sammanställer naturdialogerna och skissar upp eventuella fortsatta steg.

Biologisk mångfald och naturförlust

Med biologisk mångfald avses mångfalden i den levande naturen, som också kan kallas biodiversitet. Denna inkluderar all levande natur på jorden: djur, växter, svampar och mikrober. Den biologiska mångfalden i den levande naturen kan granskas ur arternas, naturtypernas och livsmiljöernas samt den genetiska, dvs. ärftliga mångfaldens perspektiv.

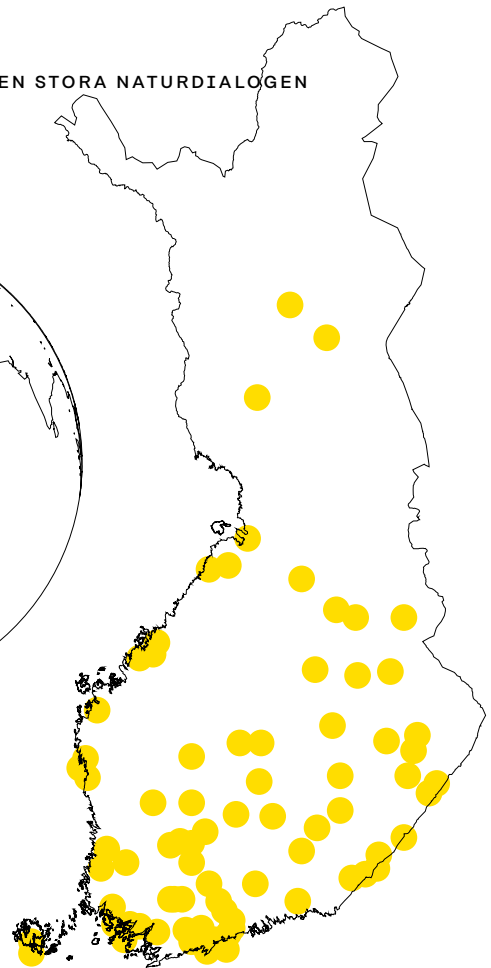
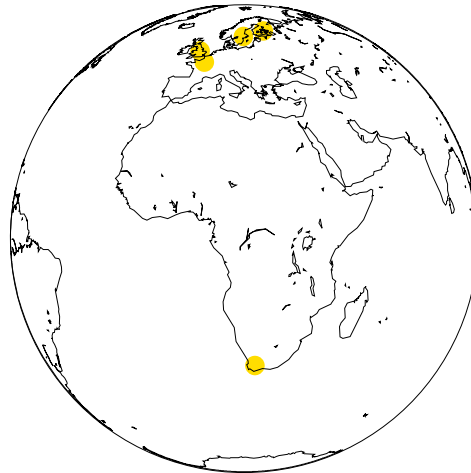
Naturförlust innebär att den biologiska mångfalden utarmas i en aldrig tidigare skådad takt. Antalet arter minskar, antalet individer inom många arter minskar och arternas livsmiljöer krymper och splittas. Samtidigt försvagas också den genetiska mångfalden. De viktigaste faktorerna som orsakar naturförlust är förändringar i användningen av mark och hav (såsom att ta i bruk områden i naturligt tillstånd för odling), direkt utnyttjande av arter (såsom överfiske), uppvärmning av klimatet, föroreningar och främmande arter.

2 Data: Diskussionerna i Den stora naturdialogen

5

**DISKUSSIONERNA
HADE DELTAGARE
FRÅN 5 LÄNDER**

Belgien, Finland, Storbritannien,
Sverige och Sydafrika

82

OCH FRÅN 82 ORTER

Brahestad
Bryssel
Esbo
Etseri
Euraâminne
Forssa
Göteborg
Helsingfors
Hyvinge
Idensalmi
Imatra
Jakobstad

Jockis
Joensuu
Joutsa
Joutseno
Juva
Jyväskylä
Jämsä
Kajana
Kangasala
Kapstaden
Karleby
Kaskö

Kervo
Kides
Kontiolax
Kristinestad
Kronoby
Kuhmo
Kumo
Kuopio
Kyrkslätt
Lahtis
Lojo
London

Lundo
Mariehamn
Myllykoski
Mäntyharju
Nokia
Nurmes
Näddendal
Närpes
Outokumpu
Pargas
Parikkala
Parkano
Pelkosenniemi
Pemar
Pikis
Rautavaara
Riihimäki
Rovaniemi
Ruokolax
Ruovesi
Rääkkylä
S:t Michel

Saarijärvi
Salo
Saukkola
Siikajoki
Sodankylä
Tammela
Tammerfors
Tavastehus
Tohmajärvi
Träskända
Uleåborg
Ulvby

Vaala
Valkeakoski
Vanda
Varkaus
Vasa
Veckelax
Vichtis
Villmanstrand
Virmo
Vuokatti
Åbo
Äänekoski

103

103 DISKUSSIONER

~800

CIRKA 800 DELTAGARE

50%

**I 50 % AV DISKUSSIONERNA
FANNS PERSONER SOM DELTOG I
NATURDISKUSSIONEN FÖR FÖRSTA
GÅNGEN.**

95%

**95 % AV ANORDNARNA UPPLEVER
ATT DET FINNS BEHOV AV
NATURDIALOGERNA ÄVEN I FRAMTIDEN.**

DELTAGARNA

DELTAGARNA VAR BLAND ANNAT:

agronomer, aktivisttjänster, amanuenser, anställda inom kommuner och städer, anställda inom turismbranschen, arbetslösa, assistenter, barnskötare, beslutsfattare, biodiversitets- och klimatexperter, biologer, byutvecklare, centerunga, chefer för internationella ärenden, chefer inom medborgarkommunikation, ekonomichefer, erfarenhetsexperter, experter inom energiindustri, experter inom utvecklingsarbete, experter på ansvarsfullhet och påverkan, filosofer, forskare och doktorer inom olika branscher, forskningsledare, fotografer, frivilligarbetare, funderare, funktionärer, företagare och representanter för företag, författare, förtroendepersoner, förvaltningsdirektörer, föräldrar, geodataexperter, gröna unga, gymnasieelever, hundmäniskor, hållbarhetsledare, höghusinvånare, illustratörer, ingenjörer, innovationsledare, invandrare, investeringsproffs, IT-konsulter, jordbrukare, jordbruksföretagare, kockar, kodare, konstnärer, konstnärer, kristdemokratiska unga, kyrkoherdar, landsbygdsunga, landsbygdsutvecklare, landskapsplanerare, läkare, lärare, mediekonstnärer, miljöaktiva, miljöchefer, miljöexperter, miljökonsulter, miljöplanerare, mor- och farföräldrar, motionärer,

musiker, naturentusiaster, naturredaktörer, naturskyddsaktiva, naturskyddschefer, organisationsaktiva, organisationsanställda, pensionärer, planerare, planeringschefer, praktikanter, produkt-designers, produktutvecklingschefer, professorer, programdirektörer, projektchefer, projektledare, präster, redaktörer, restonomer, riksdagsledamöter, ryskspråkiga seniorkvinnor, scouter, skogsvårdare, skogsägare, skolcoacher, skolelever, snickare, studerande inom olika branscher, stugentusiaster, styrelseproffs, tjänstedesigners, tjänstemän, trafikplanerare, turistföretagare, undervisningskoordinatorer, unga biodiversitetspåverkare, unga som blivit självständiga från barnskyddets fosterbarnsvård, ungdomsfullmäktigeledamöter, universitetslektorer, utbildare, utvecklingschefer, verksamhetsledare, verkställande direktörer, veterinärer, vänsterunga, yrkespersoner inom byggbranschen, yrkespersoner inom kommunikation, yrkespersoner inom kulturbranschen, yrkespersoner inom museibranschen, yrkespersoner inom skogsbranschen, yrkespersoner inom social- och hälsovården, yrkespersoner inom stadsplanering, yrkespersoner inom välfärdsbranschen, äventyrsfostrare, överdirektörer.

95 ARRANGÖRER

95 DISKUSSIONSARRANGÖRER SOM LÄMNAT IN DISKUSSIONSANTECKNINGAR

VETENSKAP, FORSKNING OCH LÄROANSTÄLTER

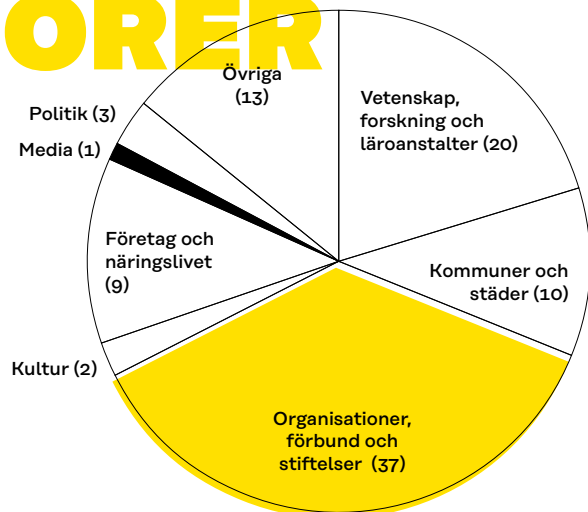
Aalto-universitetet, Anna Heikkinen (Tammerfors universitet), Arktiska centret (Laplands universitet), Bildningsalliansen och SFV, Demos Helsinki, Finlands Hållbarhetspanel & Finlands Miljöcentral SYKE & De Ungas Agenda 2030, Going Green Oy, Helsingfors universitets studentkårs miljöutskott, Kudelma, Lahtis universitetscampus, Luontoretkeilykurssin opettajat, Mikko Jalas och Meeri Karvinen (Aalto-universitetet), Proakatemia (TAMK), Skolcoach och lärare vid Internationella skolan i Tammerfors, Statistikcentralen, Teknologiska Forskningscentralen VTT, Uleåborgs universitet, Vanda Yrkesinstitut Varja, Vuoksenniskan koulu-kus, Yrkeshögskolan Savonia & Nuorisokeskus Metsäkartano

KOMMUNER OCH STÄDER

Ab Jakobstadsregionens utvecklingsbolag Concordia, Birkalands Förbund, Imatra stad: Eräpöhinää-projektet, Lahtis stad, Miljöväsändet i Villmanstrandsregionen & Greenreality-tjänster, S:t Michels stads affärsverk Otavia, Tammerfors stad: enheten för klimat- och miljöpolitik & PeltsuMultsu-lähiöohjelma, Valonia (Egentliga Finlands Förbund), Villmanstrands stad, Åbo stad

ORGANISATIONER, FÖRBUND OCH STIFTELSE

Aktivistimummot-liike, Allergi-, Hud- och Astmaförbundet rf, Baltic Sea Action Group, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf, Cultura-stiftelsen, Diakonissanstalten: D-asema Kallio, Diakonissanstalten: D-asema Kontula, Elonkierron Ystävät ry, Eläkeliitto ry, Erätauko-säätiö sr, Finlands Flygförbund rf, Finlands FN-ungdom, Finska Forstföreningen rf, Finlands Lionsförbund rf: Leijonat puhtaan veden puolesta-työryhmä & Otaniemen lukio, Finlands Lionsförbund rf:s N-krets, Finlands Scouter, Finlands Strålskydd rf, Finlands Svenska Marthaförbund, Ikivihreät ry, Luontokunnat-verkosto, Luonto-Liiton Hämeen piirin Ekokipinähanke & Tarja Tuhola & Tredu Mediapolis, Luonto-Liiton Hämeen piirin Ekokipinähanke & enheten för klimat- och miljöpolitik vid Tammerfors stad & Klassilinen lukio, Maaseudun Sivistysliitto ry, Mannerheims Barnskyddsförbunds stiftelse för rehabilitering av barn och unga: Isovanhemmat ja lapset metsään! -toiminta, Mirja Väyrynen (Arctic Marathon Club), Operation Libero Finland, Pesäpuu ry, Pieläsen Tietäjäkeskus, Rovaniemen Eläkeläiset ry, Siemenpuu-säätiö sr, Sitra, Sivistysliitto Kansalaisfoorumi, Suomen Latu ry: kestävä kehityksen työryhmä, Synskadades Förbund rf, Unga Europeer rf, Vägförbundet i Finland rf

KULTUR

Arkitektur- och designmuseet, IHME Helsinki

FÖRETAG OCH NÄRINGSLIVET

Emergenssi Oy, Finnfund, Finsk Energiindustri rf, Gruvindustri rf, Kemiindustrin KI rf, Nomaji landskapsarkitekter Ab, Ramboll Finland Ab, Sitowise, STTK rf

MEDIA

Vastuullinen matkailu- ja vapaa-ajan media Valpas

POLITIK

Centerungdomens Förbund i Finland, Finansministeriet: Öppen förvaltning, Samlingspartiets miljonätverk

ÖVRIGA ÄKTÖRER, NÄTVERK OCH PRIVATPERSONER

3MC – Projektet Traditionella nordliga boskapsraser i Norden, Aleksi Lumme, Arbetsgruppen Våra skogar, Högholmens djurpark, Inno OK osuuskunta & projektet Kestävä Kaijoharju, Karhun Talo, Maa- ja kotitalousnaisten MKN maisemapalvelut, Nuoret biodiversiteettivaikuttajat, Omställning Österbotten rf, Projektet Hiilineutraali Lauttasaari 2030, Projektet Nuoret ja ympäristötunteet, Rovaniemen Neuvokkaan vapaaehtoistoimijat, Tammerfors ev.lut. församlingar & Sääksmäki församling

3 Naturens många betydelser och finländarnas förhållande till naturen

3.1 Vad består den finländska naturen av?

De personer som deltog i dialogen talar rikt och nyanserat om naturen. Diskussionsmaterialet är fullt av ibland till och med poetiska uttryck, med vilka deltagarna beskriver sitt eget förhållande till olika naturmiljöer. Naturen syns i första hand i diskussionsdeltagarnas tal som olika platser, men också som levande och livlösa varelser. Den här mångfalden i naturens olika dimensioner återspeglar den mänskliga upplevelsens hela spektrum med varierande iakttagelser, tankar och känslor.

När deltagarna i naturdialogerna talar om naturen berättar de huvudsakligen om skogen, havet, sjölandskapen och fjällen. Naturen innebär också stormar, soluppgångar, stjärnhimmel och årstider för deltagarna: *'Naturen är helt annorlunda under olika årstider'*. Särskilt starkt lyfts finländarnas förhållande till skogen fram i diskussionerna: *'Naturen kan man tänka sig på så många olika sätt, jag förknippar den med skogen. Den utgör största delen av Finland, och mitt i skogen har jag vuxit upp'*. Många diskussionsdeltagare minns barndomens lekar och skogsstigar: *'Jag minns fortfarande en sådan där skogsled, dit vi ibland gick med hunden då jag var sex år gammal'*. För många innebär skogen också *'mat, bär, vilt, värme till huset på vintern när man värmer med ved från den egna skogen'*. I en del av dialogerna förknippas skogen med mentala och andliga dimensioner. En av deltagarna berättar också att *'det blir inte av att besöka begravningsplatsen, minnena kommer i naturen där man också annars tänker djupa tankar'*. En annan diskussionsdeltagare sammanfattar upplevel-

sen av tystnad och helighet i samband med skogen i flera diskussioner: *'Skogen är ett hem och en kyrka'*.

" Skogen är ett hem och en kyrka."

För många av dem som deltog i dialogen är klipporna, närlaturen i den egna boendemiljön och parkerna längs skol- eller arbetsvägen viktiga platser i det egna livet. Till naturen som upplevdes som viktig hörde också det traditionella landsbygdslandskapet och den egna stugmiljön. Dessutom betonades stadsnaturens särdrag i flera diskussioner: *'En sådan där stadsnatur är annorlunda för mig än skogsnaturen på landsbygden'*. Vissa deltagare anser att stadsskogarna till och med kan vara mer mångformiga än ekonomiskogarna på landsbygden. En diskussionsdeltagare konstaterar att *'stads-skogen inte alls är sämre än skogen på landet. Det går säkert inte att värdera dem, utan det är kanske den egna naturupplevelsen, var man får den och vad som finns tillgängligt'*.

I flera sammanhang framhävdes aktiviteter som sker i naturen. I naturen utövar man sina hobbyer: man plockar bär och svamp, fotograferar, fiskar och jagar samt rör sig på stigar, på skidspår, i backar, i vattendrag och i luften. *'Jag skidar, jag lever när naturkrafterna rör mig'*, beskriver en av deltagarna sin naturupplevelse. *'Solsken, doften av kåda, lukten av det färska, frisbeegolf'*, målar en annan diskussionsdeltagare upp när han eller hon beskriver sin fritidssysselsättning i naturen. Idag kan man också uppleva naturobjekt virtuellt: *'Med hjälp av den virtuella världen kommer man under ytan och in i skogsmiljön'*. På så sätt får till exempel perso-

ner med funktionshinder *'uppleva naturen, vilket inte tidigare var möjligt'*.

För en del av deltagarna innebär naturen också arbete, olika näringar samt ekonomi och utkomst. För jord- och skogsbruksidkare, landsbygdsbor och en del experter är naturen ständigt närvarande i vardagen: *'Som en person som bor på landsbygden eller i glesbygden är naturen mer en del av det vardagliga livet, naturen är liksom inte sådan att nu ger vi oss ut i naturen, utan mer som att sköta en trädgård, det är inte något särskilt utan bara vardagligt'*. I synnerhet skogen betecknas som *'nationalekonomins grundpelare'*. Skogsbruket påverkar människans naturupplevelse. En av diskussionsdeltagarna konstaterar att *'trots att jag har vuxit upp på landet har naturen varit en trädåker och kraftigt bearbetad av människan. Artbeståndet har varit fattigt'*.

Växter och djur är en oskiljaktig del av naturen för deltagarna. Skogarnas skyddande träd nämns i många dialoger. I skogen bor också varg och björn, medan rävar observeras i olika miljöer. Deltagarna talar också om rådjur, ekorrar, råttor och citykaniner. Man följer med fåglarna och reflekterar över förändringar i deras livsmiljö. Abborre, gädda och lax representerar naturen under vattenytan för diskussionsdeltagarna. Förhållandet till många levande varelser är tudelat: fjärilar och pollinerare gläder, medan fästingar, myggor och älgflugor stör. Samexistensen med andra organismer har fått en del av deltagarna att fundera på hur mycket småkryp och fästingar man måste tolerera och om människan har rätt att förgöra dem.

I nästan alla dialoger granskades naturen också med tanke på konsekvenserna av människans verksamhet. Deltagarna ansåg att farliga eller irriterande möten med naturdjur delvis är en följd av människans egen verksamhet: *'Vad är människans ansvar? Om vi måste begränsa vår egen verksamhet på grund av att det kan finnas en varg någonstans, så hur förhåller vi oss till det när vi själva är ansvariga för att hjortstammen ökat massor och att rovdjuren därför har*

kommit nära.' Andra irriteras av arter som etablerat sig i städerna, såsom vitkindade gäss: *'Nu hittade de jäkla vitkindade gässen hit, hela yogabryggan är full med skit. Jag är själv redo att klämma på avtryckaren.'* Även när det gäller gässen anser man dock att det är *'människans fel, någonstans har det gjorts något fel, så de kommer hit'*.

3.2 Natur med alla sinnen och känslor

Dialogerna innehöll mycket prat om sinnesupplevelser i naturen och känslor och föreställningar i anslutning till dessa. Samtidigt framträder finländarnas starka sinnliga och kroppsliga förhållande till naturen omkring dem. Naturen är förknippad med olika ljud och å andra sidan tystnad, många dofter och lukter samt mörker och ljus. Mitt i naturen *'känner man både ljuden och dofterna i fotsulorna'*. Solnedgångar, lövens tillväxt och blommornas blomning beskrivs som *'estetiska upplevelser'*. Naturen kan vara en mångfacetterad estetisk upplevelse som kombinerar det sedda, det hörda, det berörda, det luktade och det smakade till upplevelser som känns i både kropp och själ.

Genom sinnena påverkar naturen samtalsdeltagarnas sinneslandskap på många sätt. *'Naturen syns alltid hela tiden, till exempel på skolvägen, även om man inte tänker på den, och den hjälper till exempel med stress'*, beskriver en av deltagarna. En annan berättar att *'mitt sinnestillstånd är väldigt bundet till naturen och till exempel vädret. Om solen skiner är mitt sinnestillstånd mycket positivare än om det regnar'*. För vissa är naturen *'en plats där man samlar krafter'*, för andra en *'plats för sorg, glädje och andra känslor'*. *'Naturen har skapat starka minnen och känslor'*, sammanfattar en av deltagarna.

Naturen upplevs på olika sätt ensam och tillsammans med andra. En del av deltagarna upplever naturen som starkast just när de är ensamma: *'lugnet man kan få till exempel*

från en solnedgång på stranden, om man är ensam'. För andra är det speciellt att dela naturupplevelsen till exempel med barnen.

Många av dem som deltog i dialogen berättade att de anser att grunden för förhållandet till naturen skapas i barndomen. Att fundera på detta ur dagens perspektiv väcker också oro: *'Dagens barn i samhället med sociala medier, relationen till naturen utvecklas inte på samma sätt'. I dialogerna lyfts också fram att relationen till naturen lever och ofta dessutom förändras genom livet: 'Naturfrågan kom nära först för 20 år sedan när jag träffade en vän som sedan barnsben har rört sig i naturen'. Deltagarna beskriver hur man 'med åldern och tiden har lärt sig att älska naturen'.*

Även om deltagarna i diskussionen i regel upplever naturen som positiv, är inte alla känslor i anslutning till naturen entydigt positiva. En stark kontakt med naturen kan också väcka ångest och skuld: *'Så man har dåligt samvete över att äta biff'. Den egna relationen till naturen kan också påverka hur en människa visar sig för andra. En av diskussionsdeltagarna berättar att han eller hon upplever 'skam över oförmågan att inför fadderbarnen lösa utmaningar i anslutning till naturen'.*

” Jag känner skam över oförmågan att inför fadderbarnen lösa utmaningar i anslutning till naturen.”

3.3 Trygghet och rädsla

För många av deltagarna känns naturen som en fristad: *'När björkriset väntade var skogen en fristad för mig'. I svåra livssituationer har 'naturen kanske varit den enda fristaden, ingen har lyssnat eller spanat där, man har kunnat vara fri'. När ens eget sinne varit i kris har man kunnat få lättnad av att röra sig i naturen. Även i tidigare och kommande*

samhälleliga kriser förlitar sig finländarna på naturen: 'Om kriget bröt ut skulle en del dra till skogs och gömma sig där. Finländarna har alltid gömt sig i skogen i olika krissituationer'.

En del av dem som deltagit i dialogerna berättar att naturen också väcker rädsla. En person är rädd för *'skogen, den beckmörka, skrämmande skogen där man inte ens kan röra sig'* och *'i den vilda naturen finns en rädsla för faror, såsom björnar'. Vissa debattörers förhållande till naturen färgas av negativa upplevelser i naturens sköte: 'Jag hatar skogar! Jag går inte ut i skogen frivilligt längre efter militärtjänstgöringen. Jag får något slags överdos, jag vill liksom inte gå ut i skogen. Det är riktigt hemskt'. Hos vissa väcker också vildmarken, norrsken och hotet om drunkning vid vattnet rädsor.*

Även i kulturmiljöer som bearbetats av människan uppstår rädsor, av vilka det mest typiska exemplet i diskussionerna är ett nattligt dassbesök. På en av debattörernas färd till sommarstugan *'var gänget helt förskräckta. Mina kompisar vågade inte gå ensam på toaletten på natten'. I den mörka skogen eller på sommarstugans gård skenar fantasin: 'Visst är det fantasin som börjar härja. Aj jäklar, en björn är alldeles bakom ryggen på mig... jag är helt säker på det... eller en mördare eller någon'.*

3.4 Avkoppling och hänförelse

” Naturen är som en vän som är med alltid och överallt.”

En deltagare beskriver naturen på följande sätt: *'Naturen är som en vän som alltid och överallt är med, och när jag är i naturen är jag aldrig ensam. Det är min laddningsplats, jag går dit för att lugna mig och samla energi'. För många innebär naturen 'en plats där man kan finna frid'. 'När man går ut i skogen, nollställs tankarna', beskriver man i diskus-*

sionerna. En deltagare berättar hur *'naturen jordar och ytligheten och tidtabellerna känns onödiga'*. En annan sammanfattar de delade erfarenheterna så här: *'I skogen råder ingen brådska och kanske jag därigenom upplever acceptans, eftersom skogen inte kräver något av mig'*.

Upplevelsen av naturen är förknippad med starka erfarenheter av den egna existensen som en del av en större helhet än människan. *'I naturen söker man stunder av hänförelse'*, beskriver en deltagare sitt förhållande till naturen. *'Jag slutar aldrig förvånas över årscykeln'*, berättar en annan. När man beundrar stjärnhimlen gestaltas människans och universums dimensioner: *'Hur världen är så stor. Det är på något sätt en rörande upplevelse som får en att stanna upp'*. Naturen är förknippad med mystik, eftersom vi där också möter sådant som vi inte kan förklara: *'Vi tror vi vet saker och vad som händer i naturen'*, även om många saker fortfarande är *'höljda i dunkel'*.

Naturen är också en källa till kreativitet och inspiration: *'Naturen har också gett alla konstnärer en otrolig inspiration'*. En av deltagarna beskriver att *'när man tittar på skogen och där finns träd och djur, så börjar det myllra så mycket i människans huvud att det börjar komma fina idéer och då uppstår bra skräckfilmer och spel och serier och sånt'*.

I naturen är det förflutna och framtiden samtidigt närvarande. Deltagarna beskriver hur vi genom naturupplevelser förstår att *'naturen är fast i oss'*, och *'jag har själv blivit en del av naturen, jag är ingen utomstående observatör, jag har hittat min plats i ekosystemet'*. I många dialoger konstateras att *'utan naturen skulle det inte finnas något liv'*. Samtidigt vill man ha tillbaka *'respekten och naturens helighet'*. På så sätt skulle naturen

även i framtiden kunna vara *'helig'*, *'en famn'* och *'livets vagga'*.

3.5 Naturen som arbete och näring

En del av deltagarna har ett *'yrkesmässigt förhållande till naturen'*. Detta innebär att det egna arbetet på ett eller annat sätt är kopplat till naturen till exempel i form av skogsbruk, jordbruk, väghållning, turism, forskning, fostran och undervisning, statistikföring, stadsplanering eller arkitektur. För många av dessa yrkesgrupper *'innebär naturen en näring, jag ser ett arbete i den. Sällan lämnar man sin egen gård för att gå ut i naturen utan att det har något med arbetet att göra. På sommaren plockar jag hjortron och säljer. Nu är renarna i inhägnaden, vi går och hämtar lav'*.

Mest yrkesmässigt prat om naturen hördes om jordbruk och skogsbruk. Jordbrukarna beskrivs i en diskussion som *'bevarare av det generationsövergripande i naturen'*. En av diskussionsdeltagarna säger sig ha ett *'hatkärleksförhållande till naturen'*. *'Naturen är underbar och emellanåt hemsk'*, beskriver en annan deltagare, *'de främmande arterna är ibland en pina, eftersom de dyker upp överallt'*. Också de vilda djuren kan *'försvåra näringen'*.

Upprätthållandet av mångfalden, näringsämnenas kretslopp och upprätthållandet av försörjningsberedskapen är dock viktiga värden för en stor del av de jordbrukare som deltagit i diskussionerna, medan övergödningen och kemikaliseringen av jordbruket oroar: *'Användningen av växtskyddsmedel försämrar insekternas verksamhet och påverkar därmed de övriga organis-*

"Sällan lämnar man sin egen gård för att gå ut i naturen utan att det har något med arbetet att göra."

merna. I diskussionerna reflekterar man över att *'om naturen mår dåligt, mår näringen och ekonomin dåligt, och då faller saker och ting samman och hjulen går inte runt'*. Därför bevarar eller förbättrar omsorgen om naturen också förutsättningarna för den egna näringen. *'Vi gör ett sådant här avtal: vi ger till naturen och så får vi odla'*, beskriver en jordbrukare.

För skogsägarna innebär skogen samtidigt både placeringstillgångar och inkomstkälla och ansvar för skogens och dess arters välbefinnande. *'Skogens existens, tillväxt och utnyttjande skapar arbete och välfärd utanför skogsbranschen, eftersom den är så viktig för exportindustrin'*, beskriver en deltagare som verkar inom skogsbranschen. Många skogsägare tänkte på ett hållbart utnyttjande av skogarna. I samband med detta diskuteras maktförhållandena i anslutning till den ekonomiska användningen av skogarna samt skogsägarnas, intressebevakarnas och industrins roll i ett hållbart skogsbruk. *'Vi kan inte leva utan naturresurser, men hur långt kan vi gå? Och hur kan dessa kombineras för att båda ska må bra?'*, frågar man i flera diskussioner.

3.6 Särdrag i det finländska förhållandet till naturen

I dialogerna framträder en stark övertygelse om att naturen i Finland är en central del av människornas liv och att den på något sätt tillhör alla. Samtidigt är man dock medveten om att människorna har olika relationer till den natur som är gemensam för oss alla. Finländarnas förhållande till naturen präglas förutom av yrken och bostadsområden även av historiska bilder, nuvarande utmaningar och framtida hot.

Landsbygden och skogen är starkt närvarande i den finländska kulturens bilder: *'Hö på höstörar, stark, nostalgisk i kärnan av finsheten'*. För en av deltagarna var personens farfar *'symbolen för en finländsk man,*

"Finländarna är ett naturnära folk, många har en sommarstuga där man kan koppla av, och även om man är väldigt nära naturen är det ändå inte ofta man stannar upp och funderar på naturens betydelse."

då det fanns åkerarbete, boskapsarbete men skogsarbetet var det bästa av allt'. Personen fortsätter berätta hur 'en ilsken farfar for ut i skogen, men en avspänd farfar kom tillbaka.' Både i historien och än idag har skogen vårdat den finländska själen. Därför kännetecknas det finländska förhållandet till naturen fortfarande av förhållandet till skogen, som *'vi upplever som en trygg miljö, medan till exempel en amerikansk bekant hade upplevt det som en skrämmande miljö.'*

Allemansrätten ses i diskussionerna som ett särskilt värde med anknytning till den finländska naturen. Bär- och svampplockning beskrivs som en del av den finländska arvsmassan. Man kan till och med känna svartsjuka över sina egna fina naturplatser och bärställen. Samtidigt upplever man sig också vara sämre för att *'jag är inte en riktig naturvän, jag känner inte igen alla fågelarter och jag är dålig på att identifiera svampar och insekter'*.

Vissa diskussionsdeltagare anser att den finländska relationen till naturen har vittrat sönder: *'Det är ju inte så länge sedan, när förhållandet till naturen var annorlunda i Finland, det plockades bär och medicinalväxter. Nu är vi lösryckta och måste lära oss på nytt. En vild tanke: hur har vi kunnat förlora det så snabbt?'* En av deltagarna i diskussionen tror att *'stadslivet säkert har påverkat relationen till naturen både hos mig själv och bland kompisarna. Avkoppling är mer Netflix än till exempel skogspromenader'*. I synnerhet

skillnaderna mellan generationerna i fråga om förhållandet till naturen väcker diskussion: *'Nu tänker barnet att maten kommer från butiken. Mor- eller farföräldern har själv som barn sett när man slaktade en gris och använde dess blod till plättar på kvällen. Eller hur man malde mjöl av sitt eget spannmål'.*

En del har också märkt att medmänniskorna inte längre kan agera i naturen. Särskilt nedskräpning irriterar deltagarna. I många människors medvetande är det renhet och prydlighet som kännetecknar den finska naturen. Nedskräpning vittnar å sin sida om likgiltighet. Samtidigt kan prydligheten vara mångtydig: vildvuxet buskage, snår och högt gräs ser inte alltid snygga ut, men är en viktig del av den biologiska mångfalden. Träd som lämnats kvar för att murkna i närmiljön kan väcka klagomål *även om idén och nyttan ligger just i att träden murknar'.*

I diskussionerna visioneras att Finland skulle kunna fungera som ett globalt exempel på hur naturen värdesätts. Antagandet att finländskheten skulle innebära någon särskild naturvänlighet stör dock vissa: *'Som finländare tänker man att Finland är skogarnas land. Ändå känns det som om bilden som man ger oss om skogarnas tillstånd är ganska vilseledande. Visst älskar finländarna skogen, men de utnyttjar den också på ett chockerande sätt.' I diskussionerna konstateras att 'finländarna vill verka tillsammans med naturen och göra gott, men folk har olika uppfattning om vad det goda är'.*

Det finländska förhållandet till naturen öser alltså samtidigt från historien, lever i nuläget och trevar mot framtiden. Det är samtidigt estetiskt och praktiskt. Naturen upplevs med alla sinnen såväl i skogen, på landsbygden som i städerna. Den lugnar,

inspirerar och till och med skrämmer människor. Samtidigt är naturen nästan självklart närvarande i det vardagliga arbetet, näringarna och hobbyerna: *'Finländarna är ett naturnära folk, många har en sommarstuga där man kan koppla av, och även om man är väldigt nära naturen är det ändå inte ofta man stannar upp och funderar på naturens betydelse'.*

3.7 Naturbegreppets spänningar

Diskussionerna i Den stora naturdialogen visar att naturbegreppen å ena sidan är självklara men å andra sidan innehåller interna spänningar. Kärnan i spänningarna utgörs av frågorna om naturen är ett egenvärde eller en resurs som kan utnyttjas av människan utan hinder. Detta hänger samman med en mer omfattande fråga: är vi en del av naturen eller lösryckta från den? Få av dem som deltog i dialogen verkar ha ett klart svar på dessa stora frågor. För en del är det uppenbart att naturen inte behöver människan till någonting. För andra framträder naturen uttryckligen med tanke på de upplevelser den erbjuder och de resurser som kan utnyttjas. *'Jag köper liksom vartannat ögonblick argumentet om att människan är en exploatör och vartannat ögonblick gör jag det inte',* konstaterar en av deltagarna.

Många av deltagarna funderade på hur man kan utnyttja och skydda naturen samtidigt. För många *'visar sig naturen ofta genom hur den används'.* En dunge med pilträd kan för en person vara ett onödigt snår och för en annan ett paradiset för pollinerare. Olika naturmiljöer uppskattas också på olika sätt:

" Jag köper liksom vartannat ögonblick argumentet om att människan är en exploatör och vartannat ögonblick gör jag det inte."

'Den ovårdade, ursprungliga naturen är den finaste för mig och jag upplever den som mest värdefull'. En annan debattör fortsätter att 'mest uppskattar jag den rena natur som på sitt sätt kallas orörd natur – naturskyddsområden och liknande'. En del av diskussionsdeltagarna beklagar att mångas uppfattning om skogen är en ekonomiskog som kallas 'träddåker' och 'broilerskog'. 'Jag vet inte om jag själv ens har sett en ordentlig urskog', funderar en av deltagarna.

Många ser staden och naturen som åtskilda, även om man samtidigt i diskussionerna önskar att *'naturen kunde synas ännu mer i stadsbilden'. 'Man borde också kunna uppleva naturens välbefinnande i staden utan att skilt behöva gå ut i naturen',* önskar en av deltagarna. Å andra sidan har det för deltagarnas utländska bekanta varit *'förvirrande att trots att jag bor i en stad, så ser jag en sjö, skog och träd från mitt fönster'.* I deltagarnas erfarenheter är också mycket små bitar av närnaturen viktiga ställen för rekreation och återhämtning och gör naturen till en del av människornas vardag. Talet om stads- och närnaturens betydelse häver den skarpa indelningen mellan staden och naturen.

Naturens olika betydelser ledde i många dialoger till funderingar om vad vi egentligen talar om när vi talar om naturen. *'Hur definieras naturen?',* frågas det i flera diskussioner. *'Börjar naturen vid ytterdörren, eller definieras också hemmet som en del av naturen?',* funderar en deltagare. En annan funderar över att *'man ibland talar om att*

man går ut i naturen, som om det vore en separat plats. Jag försöker se naturen i allt och överallt'. Människan 'manipulerar också hela tiden genom sin verksamhet vad naturen är, man förädlar djur, det finns ekonomiskogar'. En del av debattörerna vill istället för en naturrelation tala om en naturförbindelse, där det handlar om att ge efter istället för att kontrollera.

Naturbegreppet får alltså många betydelser i diskussionerna. På samma sätt funderar man i vissa diskussioner även på begreppet naturförlust, som behandlas i följande kapitel. Vissa deltagare påpekar att naturförlusten känns som ett *'människoorienterat begrepp',* eftersom man har *'svårt att se att vi skulle kunna förstöra naturen'.* I en diskussion funderar man på att *'naturskydd som ord är ganska träffande, eftersom skyddskonstellationen stärker uppfattningen om att människan i det globala norr skyddar den svagare naturen'.* Hos en deltagare *'reser sig håren av ordet naturförlust, eftersom naturen inte försvinner, utan utvecklas'.*

I dessa olika spänningar finns också möjligheter till ett naturklokt Finland. Eftersom få människors förhållande till naturen bygger på tydliga ytterligheter är det genom diskussion och erfarenheter möjligt att stärka människors öppenhet gentemot nya sätt att gestalta saker. I en del av dialogerna byggde man redan under diskussionen upp en mångsidigare förståelse för naturens värde och för hur människor som lever i olika miljöer kan påverka för att stoppa naturförlusten.

” Jag försöker se naturen i allt och överallt.”

4 Vad hindrar att naturförlusten stoppas?

4.1 Den biologiska mångfaldens allt snabbare minskning

I diskussionerna i Den stora naturdialogen behandlades naturförlusten och dess följder ur många olika synvinklar och på många olika nivåer. Deltagare med olika bakgrund förde med sig sina egna observationer och sin förståelse för vad naturförlusten handlar om. I dialogerna rörde man sig från vardagliga observationer i anslutning till minskad mångfald till ekologi i planetarisk skala. Det framkom oro över om vi redan har gått för långt på vägen mot förstörelse för att stoppa naturförlusten.

Diskussionsdeltagarna har i sina egna livsmiljöer observerat att många av de djur- och växtarter som är bekanta från barndomen har försvunnit: *'I den här takten så finns det inte mycket kvar av naturen om några tiotal år och det skrämmer mig'*. Alla känner till situationen för välbekanta arter såsom saimenvikaren, men en del oroar sig också för hur det ska gå för arter och ekosystem som är osynliga för människans ögon, såsom rötsvampar. Särskilt de som bor på landsbygden berättade att de observerat att de traditionella livsmiljöerna på landsbygden håller på att minska: *'som ett exempel vårdbiotoperna, där djuren betar på ett inhägnat område, gödslar, fröbanken på området växer samt den naturliga skötseln och städningen på området görs av djuren'*.

I många diskussioner granskades naturförlusten också i större skala än i lokala

miljöer. Detta är förknippat med en oro för att vi redan har låtit naturförlusten gå för långt och därför kan vi kanske inte längre stoppa den. Den biologiska mångfalden betraktas som en livförsäkring för ekosystemen, och när biodiversiteten minskar är det många som oroar sig över att det livsbärande nätet rasar samman. Med en deltagares ord: *'jag tänker mig en öken där ingenting växer'*. Många är medvetna om att människornas välbefinnande står i relation till naturens välbefinnande. När vi förstör naturen förstör vi också oss själva: *'Vi människor skapar en värld som är ganska förödande. Vi är inte medvetna om detta. Det här är ett mänskligt experiment som vi går igenom'*.

4.2 Girighetens och överkonsumtionens samhälle

I nästan varje diskussion frågade man i slutänden: Vad beror naturförlusten på? Många av diskussionsdeltagarna berättar att de anser att den moderna människans förhållande till naturen är *'dåligt och förvrängt'*. Den höjda levnadsstandarden och välfärden grundar sig på förbrukningen av naturresurser. Trots att *'överkonsumtionen är orsaken till att naturen lider'*, så vem vill avstå från *'de förmåner man fått och tagit'*. En av deltagarna konstaterar att *'i slutänden är den mänskliga karaktären ändå sådan att man alltid vill ha mer och bättre'*.

"När man ställer naturvärden och ekonomiska värden mot varandra vinner ofta ekonomin."

I dialogerna skissade man upp verksamhetsmekanismerna för ett samhälle där girighet och överkonsumtion råder. Slutsatsen från många diskussioner var att naturförlusten och stoppandet av den inte är en separat fråga, utan sammanflätas med de nuvarande samhällenas djupstrukturer. *'Människans uppgift är att konsumera så att samhället mår bra'*, beskriver en av deltagarna tidens anda. Att producera saker *'snabbt, mycket och billigt kan dock inte vara hållbart ur naturens perspektiv'*. En deltagare i gymnasieåldern drog slutsatsen att *'naturförlusten beror på ekonomin, att man försöker ta ut allt av naturen'*. En deltagare i högsta-åldern konstaterade åter att *'människornas girighet hindrar att naturförlusten stoppas'*. Många beklagar att *'när man ställer naturvärden och ekonomiska värden mot varandra vinner ofta ekonomin'*. Ibland handlar det om mycket praktiska saker: *'Som skogsägare måste man konstatera att pengarna går före, när pengarna tar slut, så fälls virket'*.

I många dialoger talade man om att medvetenheten om naturförlusten har ökat betydligt under de senaste åren. En del av deltagarna berättar att man i deras egna samfund och organisationer nog talar om naturförlust, *'men organisationens perspektiv är närmast ett ekonomiskt perspektiv'*. Detta anses bero på att man i våra samhällen inte riktigt har förstått det hot som naturförlusten utgör. I en diskussion sammanfattas problemet på följande sätt: *'på sätt och vis står överkonsumtionen av naturresurser i strid med demokratin. De västerländska demokratierna bygger på välfärdens tillväxt. Vad händer med demokratin när man inte längre kan använda naturresurser på samma sätt?'*

Att de faktorer som orsakar naturförlusten har en stark koppling till vår nuvarande samhällsform och vår livsstil leder enligt många till att man undviker att ta ansvar.

Man upplever att beslutsfattarna undviker att fatta beslut som är otrevliga för människorna och som begränsar konsumtionen. Dessutom verkar det som om beslutsfattarna alltid har mer akuta problem än miljökrisen att lösa. En av de unga debattörerna har *'hört från de äldre generationerna att det ju inte är deras problem, för de är döda sedan när det blir ett problem'*. Ansvar för att stoppa naturförlusten överförs i diskussionerna till framtiden och till kommande generationer genom att till exempel tala om att fostra nya generationer så att de beaktar naturen samt genom att anta att unga agerar smartare i miljöfrågor.

4.3 Fällorna med motsättningar

I dialogerna lyfte man fram hur stoppandet av naturförlusten försvåras av olika samhälleliga motsättningar. Sådana motsättningar förekommer i första hand mellan utnyttjande och skydd av naturen. De är särskilt starka inom vissa områden inom näringslivet, såsom industrin och jord- och skogsbruket. Motsättningarna stärks enligt diskussionsdeltagarna av den ovillkorlighet som de olika parterna uttrycker i sina åsikter. De olika parterna i dessa kamper deltog i Den stora naturdialogen och därmed syntes även motsättningarna i diskussionerna ur olika synvinklar.

En central motsättning byggs upp mellan naturskyddarna och industrin. En dialogdeltagare funderar att *'folk har så olika förhållande till ekokrisen och naturförstörelsen. Vissa skyddar mer medan andra har mer makt och främjar förstörelse'*. En annan är oroad över att *'aktörer som inte främjar förebyggandet av naturförlust har så mycket makt och bestämmanderätt och får agera så i*

" Jag skulle inte få uppleva klimatångest, eftersom jag är barn till en jordbrukare."

sitt lönearbete'. En samtalspartner som karakteriserar sig själv som representant för den ekonomiska sidan beskriver igen hur 'naturen är ett villkor för att leva, det ekonomiska livet går via naturen, det skulle inte finnas vägar, skolor eller mat om det inte fanns någon natur'. En annan konstaterar att 'man står alltid i konflikt med naturskyddet, naturskydd är inte biodiversitet'. I en dialog beskrivs ett projekt där 'företagen ansåg att myndigheterna gick i naturskyddarnas band, och naturskyddarna förundrade sig över att myndigheterna gick i industrins band'.

Diskussionsdeltagarna som verkar inom industrin konstaterar att 'all industriell verksamhet lämnar spår efter sig. Vi kan inte göra något utan att det syns i den biologiska mångfalden'. De efterlyser trovärdig kommunikation: 'det är inte trovärdig kommunikation om vi påstår att det inte syns på något sätt'. Samtidigt beskrivs hur det 'i branschen finns en vilja att göra saker rätt och bra, det skulle vara viktigt att göra det möjligt frivilligt', men 'allt görs genom reglering, byråkratin försvårar genomförandet av det konkreta'.

'Skogsdebatten är som ett krig, man gräver skyttegravar och skjuter', beskriver en diskussionsdeltagare som verkar inom skogsbranschen sina erfarenheter. 'Både saken och arbetet orsakar ångest när man arbetar i en bransch som anses vara ond', fortsätter en annan. En deltagare som arbetar inom jordbruket berättar att 'som jordbruksmäniska har jag fått så mycket skit i nacken för att jag exploaterar naturen och för att jag är emot naturen'. Man upplever en stark motsättning mellan landsbygden och staden: 'Det är lätt för en som bor i ett höghus att kräva skydd, för ägaren är det svårare att förverkliga om pengarna tas ur den egna plånboken'.

Diskussionsdeltagarna har lagt märke till att ytterligheterna ofta framhävs i naturdebatten och att 'allt däremellan inte hörs, vilket ändå skulle beröra den största massan'. Särskilt den uppifrån ledda naturdebatten upplevs som besvärlig och skapar motsättningar: 'Nerifrån skulle resultatet vara bättre'.

En av deltagarna beskriver att 'odlarna och skogsägarna funderar nog på förhållandet till naturen, men när någon högre upp kommer och säger att det måste göras så här, så är det en psykologisk reaktion att motsätta sig det'. En annan konstaterar att 'om någon skulle komma och skydda mina skogar skulle det nog göra mig uppretad'.

Det finns en delad erfarenhet av att 'det finns mycket tillspetsning i diskussionen, saken går inte framåt, utan det blir bara joho-nähä'. På samma sätt tror en del att 'om inget annat än perfektion duger, fastnar man'. Däremot 'skulle man få mest ut av tillsammans fundera på vad som är nödvändigt att beakta och vad som inte är så viktigt'.

4.4 Konsekvenser av lokal och global ojämlikhet

I en del av dialogerna funderade man också över hur den ekonomiska och sociala ojämlikheten bromsar upp och förhindrar att naturförlusten stoppas. I samband med dessa ämnen rörde sig diskussionen från lokala utmaningar till omfattande globala frågor.

I dialogerna framfördes att människor som lever i ekonomiskt och socialt varierande och ibland även svåra livssituationer kan ha mycket olika resurser och möjligheter att fästa uppmärksamhet vid naturförlusten: 'Jag lider redan nu och ni vill att jag tänker på koldioxidavtrycket. Bara jag skulle överleva'. En del av de ekologiska valen kräver 'en relativt välbärgad konsument, varvid man kan välja elbil och annat sådant'.

En deltagare påpekar att var och en borde oroa sig för empatiklyftan mellan människor i marginalen och majoritetsbefolkningen, vilken blir större i och med naturförlusten'. Naturförlusten kan fördjupa spänningarna mellan olika befolkningsgrupper. I diskussionerna framkom också funderingar om olika befolkningsgruppers rätt till den egna kulturen och näringen, och hur de traditionella näringarna å ena sidan kan stärka naturvärdena

och å andra sidan stå i konflikt med skyddet av naturen.

I de dialoger som lodade globala fenomen lyfte man fram hur det globala norr i den ekonomi som utnyttjar naturen exploaterar den globala södern och hur ojämlikheten också ökar i takt med att naturförlusten framskrider. Resultatet kan bli ständiga konflikter om naturresurser, råvaror och teknologier. Dagens globala kriser, såsom coronapandemin och Rysslands attack mot Ukraina, avslöjar hur vi är *'beroende av resurser som är mycket ojämnt fördelade globalt'*.

De kriser som skakar om hela världen just nu var kraftigt närvarande i en del av dialogerna. I dessa diskussioner beskrevs Rysslands angrepp på Ukraina och krig i allmänhet som en stor miljötragedi. Krig är massförstörelse, även massförstörelse av naturen, som i diskussionerna jämförs med naturförlusten. Samtidigt döljer akuta kriser som pandemin och kriget naturteman från den offentliga debatten. I verkligheten tar en kris dock inte bort en annan: *'Även om det som händer i Ukraina just nu är hemskt och viktigt att tala om, får man inte glömma de andra kriserna vi har. Inte avstannar biodiversitetsförlusten bara plötsligt här'*.

4.5 Brist på systemförståelse och visioner

Problemen med naturförlusten ledde till att en del av deltagarna efterlyste å ena sidan bättre förståelse för omfattande helheter och å andra sidan skapande av inspirerande

visioner. Diskussionsdeltagarna beskriver hur *'människan åtminstone i de västerländska länderna på sätt och vis har frigjort sig från naturen eller inte är utlämnad till naturkrafterna, men samtidigt är våra samhällen för var dag som går mer beroende av naturens resurser, och dessa saker kopplar man inte samman tillräckligt'*.

" Den totala effekten hamnar i skymundan när man granskar endast en sak."

Insikterna om att *'vi saknar en helhetsgranskning'* kopplades till många konkreta exempel. Bioprodukter är en bra sak, men om de ökar avverkningsen av skogarna framskrider skogsförlusten. Man undviker att flyga, men även fartygstrafiken producerar stora utsläpp. Klimatmålen och den biologiska mångfalden går inte alltid hand i hand, för när man till exempel bekämpar klimatförändringen genom att ersätta icke-förnybar energi med vind- och vattenkraft kan man samtidigt orsaka naturförlust. Det största problemet är att *'den totala effekten hamnar i skymundan när man granskar endast en sak'*. Dessutom kan det vara *'svårt att hitta en gemensam riktning, alla drar åt sitt håll'*. Detta syns till exempel som en *'dragkamp'*, som att *'inom staten har vi sektorer och gränser, över vilka det kan vara svårt att förstå varandra, och pengar vill man ha så mycket som möjligt i sin egen ficka'*.

En stor helhetsbild behövs också för att rikta in sig på framtiden. En ung deltagare

" Även om det som händer i Ukraina just nu är hemskt och viktigt att tala om, får man inte glömma de andra kriserna vi har. Inte avstannar biodiversitetsförlusten bara plötsligt här."

berättar att *'jag har svårt att tro positivt på naturen och framtiden, eftersom jag tror att människor inte slutar förstöra naturen'*. En annan funderar att *'nu uppstår inte riktigt sådana där samhälleliga utopier, det finns inte mod att uppfinna något helt nytt system och föreställa sig en helt ny värld'*. Det skulle vara hög tid för människan att *'komma ner från sin piedestal, inse att vi inte är herre över naturen och avstå från vissa egna förutsättningar för välbefinnande, så att vi inte förstör den här planeten'*.

I en dylik situation anser deltagarna att det är *'mycket svårt att förutspå hur långt vi måste gå och ändra vårt förhållande till naturen, så att den kan återhämta sig eller förbli oförändrad för kommande generationer'*. Många anser att framtidens riktningar verkar motstridiga. En deltagare undrar *'varför man uppmuntrar till elbilism'* och inte pratar om *'att man ska sluta köra bil och att alla istället ska röra sig med kollektivtrafik'*. En annan anmärker att det inte räcker med att kompensera för naturskador, till exempel genom att ersätta skog som fällt för byggande med skogsplanteringar någon annanstans. *'det är lite som att klippa av en viol och plantera en prästkrage. Är det okej? Är det fine?'* Till detta hör också den globala dimensionen: *'Vill vi ännu ha naturförlusten någon annanstans, eller kan vi skydda naturen i Finland?'*

I flera dialoger konstaterades att framtidens utmaningar är enorma ur ett systemiskt perspektiv. En av deltagarna sammanfattar diskussionen om att minska konsumtionen och göra avkall på den materiella levnads-

standarden: *'vi måste ifrågasätta allt vi gör och vad vi har lärt oss att betrakta som en del av livet under de senaste decennierna'*.

4.6 Brist på påverkningsmetoder

I diskussionerna framkommer att en faktor som bromsar stoppandet av naturförlusten är människornas upplevelse av bristen på egna sätt att påverka: *'Problemet är inte brist på motivation utan att man upplever att det inte finns några konkreta sätt att göra något'*. Ett liknande problem är svagheten i de aktuella sätten att påverka. I fråga om naturförlusten *'talar man om så stora saker att en enskild människa inte nödvändigtvis upplever sig kunna påverka i stor skala just alls. Man kan uppleva att det är lättare att välja att inte göra saker som stöder naturen eller den biologiska mångfalden'*. Även om människor till exempel vill skydda närmiljön och samlar skräp där, är det inte lätt att uppfatta betydelsen av dessa handlingar i förhållande till naturförlustens större omfattning.

Många funderar också på vilken roll de egna valen har i förhållande till det lokala, riksomfattande och globala beslutsfattandet: *'det är svårt att börja ifrågasätta sin egen dagliga verksamhet, ett ögonblick, gör jag något fel? Dessa frågor ses som stora aktörers verksamhet: staternas, städernas'*. En debattör berättar att *'varje gång jag diskuterar detta med mitt barn säger han att en människas handlingar inte har betydelse'*. Trots detta tänker personen att *'en människas handling leder till att politiken ändras och produktions-sätten och vad och hur vi åter förändras'*.

De metoder som används anses ha en direkt inverkan på människors motivation att agera. Betonandet av hotbilderna i anslutning till naturförlusten och klimatförändringen får en del av deltagarna att fundera på *'hur hopplösa alla lösningar som behövs för att stoppa naturförlusten låter'*. Hopplösheten ökar också på grund av Rysslands invasion av Ukraina som pågår under diskussionerna,

" Vi måste ifrågasätta allt vi gör och vad vi har lärt oss att betrakta som en del av livet under de senaste decennierna."

och hotet om en utvidgning av kriget: *'varför läser eller gör jag det här, när man om ett år kan bli tvungen att dra ut i krig'*. Därför behövs lösningar, det vill säga att pratet om naturen *'på något sätt borde utvidgas till att omfatta handlingar'*.

Utifrån diskussionerna är det klart att det behövs en bättre systemisk förståelse av

förhållandet mellan vardagliga handlingar och strukturella förändringar för att stoppa naturförlusten. I det naturkloka Finland bör man bygga en övergripande syn på hur individernas handlingar och val, samfundens praxis, beslutsfattandet och lagstiftningen tillsammans främjar eller gör det möjligt att stoppa naturförlusten.

■ *Man talar om så stora saker att en enskild människa inte nödvändigtvis upplever sig kunna påverka i stor skala just alls."*

5 Vad gör det möjligt att stoppa naturförlusten?

5.1 En rik relation till naturen under hela livet

”Det sägs att man borde börja med barnen. Men vi har inte tid för det, utan vi måste börja med både de vuxna och barnen.”

När man dryftade metoder för att stoppa naturförlusten återgick man ofta till det första temat i denna sammanfattning, det vill säga människornas förhållande till naturen. Många deltagare anser att naturförlusten kan stoppas endast genom att som helhet påverka hur människorna förhåller sig till den omgivande naturen. Skogarna, sjöarna, haven, ängarna, åkrarna och klipporna med sina livlösa och levande varelser återkom i diskussionerna. Att förädla relationen till naturen är inte en fråga för någon viss grupp av människor eller ett visst livsskede, utan det berör oss alla under hela livet från barndom till ålderdom.

Diskussionsdeltagarna önskar att alla barn från början av sitt liv skulle få en naturlig relation till naturen och att de skulle få *'beröring med jorden'*. Daghemmen och skolorna har en viktig roll i att bygga upp relationen till naturen, eftersom *'det är lättast att nå människor i skolorna'*. En av diskussionsdeltagarna föreslår att *'vi borde göra det möjligt för alla finländska barn och unga att bekanta sig med den finländska matproduktionen och den finländska skogsbruket som en del av grundstudierna för att bevara relationen till naturen'*. Naturen kan användas som

klassrum där man lär sig och upplever tillsammans med andra.

Många diskussionsdeltagares förhållande till naturen har uppstått redan i barndomen. En av deltagarna berättar om hur hans eller hennes egen relation till naturen väcktes i barndomen: *'redan i lågstadiet blev jag förtjust i fågelskådning, det är redan en livsstil snarare än en hobby'*. En annan: *'redan i högstadiet kände jag att jag på något sätt ville arbeta med miljön'*. I och med naturupplevelsorna tror man att uppskattningen av naturen kommer att öka. I en idealisk situation skulle ett rikt förhållande till naturen *'finnas alldeles bredvid och runt om under hela människans livscykel, både som barn och även som vuxen och i arbetslivet, men också där i slutet av livscykeln'*.

Bristen på kontakt med naturen är kopplad till såväl naturens, samhällets som den mentala hälsans kriser. Man kunde ta modell från *'gamla generationer, då en miljövänlig livsstil var en självklarhet'*. När generationerna arbetar tillsammans kan man överföra tyst kunskap och föra gamla läror och traditioner vidare till nutiden. Och tvärtom: ur mor- och farförälderns synvinkel *'för barnbarnen naturen närmare'*.

En av debattörerna påpekar att det alltid *'sägs att man borde börja med barnen. Men vi har inte tid för det, utan vi måste börja med både de vuxna och barnen'*. En annan konstaterar att *'jag tycker att det är viktigt att vi också talar om att uppfostra vuxna'*. Diskussionsdeltagarna tror att ju rikare människans relation till naturen är, desto mer vill hon skydda naturen. Man måste förstå att *'varje andetag produceras av naturen och varje livsmedel produceras av naturen'*. Deltagarna är medvetna om hur *'naturen skapar alla*

grundläggande förutsättningar för välbefinnande och om de inte finns kan inte teknosystemet gå runt länge'.

5.2 Val i vardagen

För majoriteten av diskussionsdeltagarna börjar arbetet med att stoppa naturförlusten med de dagliga gärningarna. Många beskrev sina vardagliga val till förmån för naturen, men även passivitet sågs som ett val som påverkar vår framtida värld.

Deltagarna i Den stora naturdialogen berättar att de i sin vardag gör val med vilka de vill påverka bevarandet av den biologiska mångfalden. Sådana handlingar är minskad konsumtion, kompostering och återvinning, vegetarisk kost eller veganism, gynnande av närproducerad mat, småskalig odling och värnande om pollinerare, bekämpning av främmande arter, samt att samla skräp, spara vatten, dra ner på bilkörning och flygande, använda kollektivtrafik och cykla samt att i valen rösta på kandidater som är insatta i naturfrågor.

Diskussionsdeltagarna påminner om att många gånger kan det också *'vara en handling till förmån för den biologiska mångfalden att låta bli att göra något. Innan man köper en vara kunde var och en av oss fundera om vi verkligen behöver den eller om vi redan har en sådan i skåpet, om alla handelsvaror som man tänkt köpa verkligen behövs, och om man kan dela någon vara'.*

5.3 Att påverka tillsammans

Vid sidan av egna handlingar lyftes i diskussionerna fram viljan och beredskapen att samarbeta med andra människor. Att göra

saker tillsammans framstod inte som ett alternativ till individuella åtgärder, utan snarare som en motor som skapar ny kraft, förståelse och entusiasm för att stoppa naturförlusten. Utöver de befintliga samarbetsformerna kom man i en del diskussioner också med idéer om nya sätt att tillsammans börja arbeta för naturen.

Debattörerna upplever att då man gör något tillsammans *'behöver ingen göra hela saken själv, utan var och en har sin egen uppgift'.* Att samarbeta *'lugnar också reptilhjärnan, det vill säga minskar motståndet mot förändringar och ökar kunskapen',* när *'man genom det gemensamma arbetet skapar en gemensam förståelse'.* En av deltagarna i diskussionen beskriver hur *'folk tycker om att göra saker tillsammans, och när man gör naturgärningar tillsammans kommer man ihåg att det här var en trevlig grej som man kunde utnyttja på sin egen gård. Samarbete inspirerar och för informationen vidare'.* En annan har lagt märke till att *'delaktighet och deltagande är viktigt. Du är en del av lösningen, även till små delar underlättar det att det inte är en enorm klump, utan att man kan agera och uppleva gemenskap genom egna åtgärder'.*

En del av deltagarna berättar att de deltar i föreningarnas och bygemenskapernas verksamhet och försöker påverka på sina arbetsplatser. En av diskussionsdeltagarna berättar till exempel att han eller hon verkar i en lokal jaktvårdsförening som strävar efter att skydda mångfalden genom att avlägsna främmande rovdjur från värdefulla fågelvattenområden. En annan säger sig vara med i den egna organisationens verksamhet för hållbar utveckling: *'där kan jag handla i enlighet med mina egna värderingar och föra in dem i hela gemenskapens debatt'.*

Gemensamma aktiviteter ses också lättare utifrån som *'en god gemensam gär-*

"Samarbete inspirerar och för informationen vidare."

ning, inte som trädkramande'. En av debattörerna föreslår även ett "natur-Pride", som skulle vara 'ett synligt sätt att visa att vi står bakom detta och bjuder in alla att delta'. Även inom statsförvaltningen och politiken har man lagt märke till att 'i grund och botten överskrider naturrelationen partipolitikens gränser på ett bra sätt. Det finns möjligheter till win-win-stunder'.

5.4 Forskningsdata och långsiktiga ansträngningar

"Växelverkan mellan arterna måste beaktas om vi vill förstå artförlusten."

Vid sidan av och som stöd för vardagliga handlingar och gemensamt agerande lyftes forskningsrön som producerats av flera experter som deltog i diskussionerna fram, samt en långsiktig strävan baserad på dessa rön att bevara den biologiska mångfalden och förändra samhällsstrukturer som påskyndar naturförlusten. Bland de långsiktiga strävarna fanns forskare, myndigheter och representanter för näringslivet och organisationer.

Universiteten och forskningsinstituten bedriver både grundforskning och utvecklar till exempel mer hållbara metoder för matproduktion och skogsvård. Deltagarna som arbetar med forskning påpekar att det behövs mer grundforskning i ekologi, eftersom *'växelverkan mellan arterna måste beaktas om vi vill förstå artförlusten'*. Forskningen hjälper till att lösa problem och ställa upp tydligare mål för att stoppa naturförlusten. De diskussionsdeltagare som arbetar vid universiteten hoppas också att universiteten själva ska fungera som exempel i naturfrågor och samtidigt sätta naturtemana i centrum för undervisningen.

Forskning och statistik sammanställer information om naturförlusten. Nya förväntningar riktas på ekosystembokföringen, där man *'följer naturtyperna, deras omfattning, ekosystemens skick och de ekosystemtjänster som dessa producerar'*. I inventeringen av växthusgaser beräknas växthusgasutsläppen och den gröna bruttonationalprodukten synliggör den ekonomiska tillväxtens miljökonsekvenser. I framtiden förutspås att det kommer att finnas en *'önskan om noggrannare och snabbare statistik'*. Vissa debattörer undrade om *'naturen på något sätt borde bindas till det ekonomiska systemet för att skapa det värde vi för närvarande förstår för naturen. Om något har ett värde vill man också ta hand om det bättre'*. Andra skulle vilja ha metoder för att modellera de fördelar som till exempel naturnära boendemiljöer har för människors hälsa och därigenom för social- och hälsovårdskostnaderna.

Diskussionsdeltagarna reflekterade över att vi redan har mycket forskningsdata som kan användas för att till exempel effektivisera kolbindningen, förbättra näringsämnenas kretslopp och främja jord- och skogsbrukets hållbarhet. Till exempel områden med skogsjordbruk i odlingsområden och andra övergångszoner för livsmiljöer är *'mycket värdefulla med tanke på mångfalden'*. Samtidigt *'betyder naturskydd inte nödvändigtvis att skogen lämnas kvar, utan olika livsmiljöer kräver åtgärder, till exempel måste man avlägsna granar i lundarna så att de inte blir grandungar'*. Uppfinningsrikedom behövs också: *'Om kommunens grönområden blir oskötta och det hörs missnöjda röster över detta, kan man vända det så att här vårdar man den biologiska mångfalden'*.

Det finns också allt mer finansiering och stöd för att främja mångfalden: *'Kolbindning och biologisk mångfald är teman för den kommande finansieringsperioden. Vi har ganska många olika finansieringar tillgängliga i framtiden'*. Myrar och vattendrag restaureras och alternativa skogsvårdsmetoder och ekologiska kompensationer testas. Leader-verksamheten, som finansieras av

Europeiska unionen, stöder lokala utvecklingsprojekt som stöder den biologiska mångfalden och i landskapsprogrammen stöds gröna innovationer. *'I framtiden öppnas säkert fler möjligheter för företagare att diversifiera sina inkomstkällor', förutspår diskussionsdeltagarna.*

Även inom industrin, väghållningen, luftfarten och turistbranschen stöter man på och löser frågor i anslutning till naturförlust och funderar på verksamhetens konsekvenser för naturen, sätt att upprätthålla den biologiska mångfalden och utveckling av ny, mer hållbar praxis. Utmaningen är att utvidga perspektivet från enskilda projekt till hela verksamheten: *'Såklart när vi har fabriker, så i dem har man kanske främst styrt frågor som påverkar miljön, men i vidare bemärkelse, på företagsnivå, har man inte tänkt direkt på det'. En annan deltagare beskriver hur man 'länge har vidtagit åtgärder för att främja den biologiska mångfalden, men det har varit enskilda projekt som ännu inte har mätts. Det är nästa sak vi gör, vi ställer upp tydligare mål för oss själva'.*

I byggandet och arkitekturen utgör *'gårdar och gröna tak ett grönnätverk och fungerar som viktiga grönnorridorer'* och detta *'borde tas i beaktande redan i planläggningen, man borde kunna förutse det i utarbetandet av detaljplanen, eller till och med i landskapsplanen'*. Genom stadsplanering kan man stöda den *'önskade mångfalden av insekter i den urbana miljön'* och i allt större utsträckning har man insett att *'aj jo, även fåglarna borde beaktas. Eller larmljud som förstör fiskarnas liv'*. En debattör som verkar inom branschen funderar över *"hur snabbt förändringen i sinneslandskapet har kommit, och insikten om ansvaret, vilken krävande situation planerna befinner sig i när de identifierar de långvariga konsekvenserna av sina egna val'.*

Även i kommunerna behandlas allt mer skyddet av mångfalden, markanvändningens och trafikens miljökonsekvenser, invånarnas möjligheter att påverka den närliggande naturen samt utvecklingen av naturobjekten

och jämlikheten i deras tillgänglighet. Inom statsförvaltningen åter funderar man på att *'staten är en del av samhället på så sätt att samhällsdebatterna under en viss tidsperiod omvandlas till åtgärdsprogram, åtminstone när riksdagen byts ut och även i kommunerna och inom den tredje sektorn och i företagen'.*

En del av de sakkunniga kämpar dock med att resan från kunskap till agerande kan vara långsam, vilket gör att vissa *'tröttnar på ämnet'*. Många fick hopp av att man äntligen talar om naturförlusten på bred front och hela tiden gör allt mer för att stoppa den. *'Visst fanns det kunskap också tidigare, men allt grundade sig egentligen på frivilligarbete', medan dessa teman nu har slagit igenom och 'det har skett en enorm positiv utveckling'.*

” Det är nästa sak vi gör, vi ställer upp tydligare mål för oss själva.”

5.5 Popularisering av kunskap och konst ökar förståelsen

En del av deltagarna *'har ett starkt förtroende för att när människor har kunskap ändrar de sitt beteende och gör saker på ett mindre skadligt sätt'*. Å andra sidan upplever man att naturdebatten är *'forskarbaserad, och går på en egen nivå. Forskningsspråk, jargong, kansli-språk. Ett barn kan säkert inte förstå det'*. I diskussionen behövs konkreta exempel: *'Cirkulär ekonomi och naturförlust, de är lite abstrakta begrepp, så man kunde göra dem mer konkreta och länka dem till varandra, så att vi till exempel lär oss tänka på avfall på ett annat sätt'.*

” Hur kan man hitta ett sådant gemensamt språk att alla kan delta i diskussionen?”

En deltagare berättar att *'jag har själv funderat på hur vi kan tala om naturförlust på ett sådant språk att det skulle vara relevant för en vanlig människa. Så, att vi kunde öka förståelsen, att man skulle tala tydligt om hur det påverkar'*. Personen frågar sig *'hur man kan hitta ett sådant gemensamt språk att alla kan delta i diskussionen?'* Ett svar är att man *'inte gör värnandet om naturen till en vetenskap, utan till små, lättillgängliga vardagliga handlingar'*, till exempel *'sköter man gårdarna så att det blir många slags livsmiljöer kvar där'*. Det skulle vara viktigt att *'öppna upp en naturlig miljövänlig livsstil'*, så att man *'märker vad man gör bra och vad man ännu måste bli bättre på'*.

Förhållandet till naturen är inte bara en intellektuell sak: *'den icke-intellektuella världen är det som händer i naturen och där människor rör sig och upplever och förstår världen även på andra sätt än intellektuellt'*. Utöver intelligens behövs också upplevelser och kroppslighet i relationen till naturen. Detta kan man nå genom konst: *'konsten öppnar känslan. Människan fungerar inte enbart med hjälp av kunskap och förnuft, utan också med hjälp av känslor'*. När det gäller att stoppa naturförlusten kan kulturens och konstens roll vara att synliggöra svåra saker och föra samman människor med hjälp av känslan. *'Med kulturens hjälp kommer man under huden på människor och kommer åt deras känslor'*, beskriver en av deltagarna. I en diskussion betonades också att konsten inte nödvändigtvis behöver behandla teman som direkt anknyter till den ekologiska krisen för att fungera som förändringskraft för att stoppa naturförlusten. Konsten i sig *'är en möjlighet att visa andra möjliga världar'*.

" Människan handlar inte bara med hjälp av kunskap och förnuft, utan också med hjälp av känslor."

5.6 Finland som föregångare även mitt i krisen

'Varje kris är en möjlighet, även för den biologiska mångfalden och klimatförändringen', konstaterar en dialogdeltagare. En annan påpekar att *'mänskligheten verkar behöva något slags kris, så att man börjar förstå att konsumtionen måste minskas'*. Till exempel *'att frigöra sig från fossila bränslen blir nu mer betydelsefullt än tidigare'*. Samtidigt måste man vara vaksam så att man inte börjar *'bränna trä och gräva och bränna torv'*, trots att man upprätthåller försörjningsberedskapen.

" Mänskligheten verkar behöva något slags kris, så att man börjar förstå att konsumtionen måste minskas."

Rysslands invasion av Ukraina visar sig vid sidan av den humanitära krisen också vara en stor miljötragedi, men en del av debattörerna tror att *'kriget kommer att förändra tanken på vad som krävs för ett gott liv'*. Som en följd av coronapandemin och nu kriget *'ser vi på saker och ting på ett annat sätt nu än för ett par veckor eller ett par år sedan'* och *'många har fått nya tankar och prioriteringar'*. En av deltagarna tänker att *'situationen i Ukraina kan leda till stora saker, vi talade i början om att säkerheten hoppar högst upp på prioritetslistan, men det öppnar också dörrarna för en stor omvälvning så att de samhälleliga förändringarna sker i en stor skräll, kanske här nu finns möjlighet till en stor skräll'*.

De äldre samtalsdeltagarna tror att *'nog ändrar de unga den här riktningen och ser naturen'*. Samtidigt funderar man på att *'vi också ska komma ihåg att även vi blir förfä-*

der, vad blir vi ihågkomna för? Vad tackar man oss för? Många diskussionsdeltagare tror att positivt ledarskap med rätt värdegrund och attityd *'hjälper mer än hot och hotbilder'*. *'Om man känner sig hopplös bryr sig ingen om någonting'*, åskådliggör en av deltagarna. *'De unga stöter på mycket råa fakta redan som mycket unga. Kan man med ett konkret exempel på vad man kan göra mjuka upp dessa fakta?'*, frågar man i diskussionerna. Å andra sidan *'behövs också skuld-känslan. Det är inte nödvändigtvis en negativ känsla om den ger något gott. Det är just det som är anledningen till att jag inte har ätit kött på ett kvarts sekel'*, berättar en samsamtalspartner.

På den globala nivån önskar deltagarna att Finland skulle bli en vägvisare för de värderingar man vill signalera i naturfrågor: *'Även i Finland talar man om att Finland är ett så litet land att även om man vidtar åtgärder här så har de ingen global betydelse. Man bör komma ihåg att när vi går med, så följer även andra i våra spår'*. En av diskussionsdeltagarna *'har en dröm om att det i Finland inte längre ska produceras cellulosa för export till Kina, där man tillverkar engångskläder åt oss av det, utan att av det virke som fälls ska göras högklassiga, så långt förädlade varor som möjligt i Finland'*. En annan beskriver det som att *'det finns inget som är för litet eller för stort för att ta tag i, utan det viktiga är att man tar tag i det och sedan hittar man det väsentliga där'*. Både stora och små gärningar behövs: *'både omvälvning och små steg: revolution och reformism'*. I praktiken kan dessa vara *'både stora ändringar i lagstiftningen och egna små åtgärder i vardagen'*.

” Vad blir vi ihågkomna för? Vad tackar man oss för? ”

5.7 Fler konstruktiva naturdiskussioner

Dialogerna ansågs vara ett viktigt nytt sätt att samarbeta för att bevara den biologiska mångfalden och stoppa naturförlusten. De dialogiska diskussionerna ansågs öka alla deltagares förståelse för naturens betydelse och naturförlusten samt minska onödiga motsättningar. Färden har dock bara börjat och i fortsättningen vill man bjuda in en allt bredare och mångsidigare grupp människor med olika bakgrund till diskussionerna.

Enligt diskussionsdeltagarnas erfarenheter *börjar man åter och åter igen följa samma spår i naturdiskussionerna, det saknas en äkta dialog. Folk kommer till tillställningarna och berättar där vad de redan på förhand har beslutat, och vill inte höra de andras åsikter'*. Många upplever att naturdebatten *'ganska ofta är tillspetsad och inriktad på motsättningar. Men det främjar sällan någonting. Därför behövs dialog'*. Det behövs också *'ett bredare diskussionsforum för att vidga åsikterna'* och möjligheter för att *'en åsikt kan ändra då kunskapen utökas'*. Endast genom diskussion kan man förstå helheten, beskriver en av deltagarna.

” För att stoppa naturförlusten krävs öppenhet och lyssnande. ”

Att delta i naturdialogen har för många varit en värdefull upplevelse som ökar förståelsen. *'En så liten diskussion till och med med den egna gruppen var berikande'*, beskriver en av deltagarna sin erfarenhet av dialogen. En annan berättar hur diskussionen *'vidgade min egen förståelse, eftersom jag insåg hur lite jag vet. Mycket intressant information om skogarna, skogsbranschen och åsikterna hos dem som arbetar inom branschen. Jag uppskattar det verkligen!'* För en av

deltagarna har naturdialogen varit *'den mest annorlunda naturdiskussion jag någonsin haft och jag menar det inte på ett dåligt sätt'*. En av deltagarna säger i slutet av diskussionen att han eller hon ska gå *'hem och göra en tankekarta över människans koppling till naturen, det väckte många tankar'*.

Även arrangörerna för diskussionerna upplevde att diskussionerna var viktiga och inspirerande: *'Det är fint att mångfaldsfrågor lyfts fram i samhällsdebatten och länkas till andra klimat- och hållbarhetsutmaningar'*. Att diskutera naturen och naturförlusten upplevdes som viktigt också i en situation där Ryssland nyligen hade inlett ett angrepp på Ukraina och kriget på oförutsedda sätt påverkade människornas och samfundens liv.

Man ser ett behov av dialoger även i framtiden: *'Vi upplevde dialogen som nyttig och vi deltar gärna i liknande dialoger även i fortsättningen'*. En av arrangörerna beskriver att dialogen *'gav utrymme att tala på djupet och på ett annat sätt än i allmänhet'*. En annan konstaterar att *'detta är ett bra sätt att få höra visdomar som finns lagrade hos olika medborgare och grupper'*. I allmänhet anser arrangörerna att *'det är viktigt att höra olika åsikter och föra en sådan fördjupad och konstruktiv diskussion för att hitta gemensamma sätt för förändring'*.

Arrangörerna var nyfikna på att höra om andras diskussioner och önskade att den

egna diskussionen *'ger välgång'* för visionen för det naturkloka Finland. Samtidigt var man medveten om att *'ett så här stort ämne inte avklaras på en gång'*. Den enskilda diskussionen kändes som *'en skrapning på ytan'* och man borde locka med *'även sådana diskussionsdeltagare för vilka ämnet är obekant'*. Både arrangörerna och deltagarna vill att människor från olika utgångspunkter och med så mångsidiga bakgrunder som möjligt deltar i kommande naturdiskussioner: *'du skulle inte ha någon utväg och du skulle se andra slags människors vardagsverklighet'*. I synnerhet *'beslutsfattarna borde involveras i diskussionen'*.

En deltagare beskriver sina känslor med följande ord: *'Nu är det sista ögonblicket att reagera och hoppas att denna dialog lyfter fram forskarnas fynd och att folk tror på dem'*. Diskussionsdeltagarna tror att *'det krävs öppenhet och lyhördhet för att stoppa naturförlusten'*. Ibland ser andra människors åsikter mer annorlunda ut än de egentligen är, eftersom *'synpunkterna exempelvis i sociala medier kan tillspetsas, även om folk egentligen är av ganska samma åsikt'*. Detta innebär att *'om du möter någon och du inte kan förstå hur han eller hon inte anser att samma saker är viktiga, försök tänka gott om personen och tänka att han eller hon har en god tanke och ett värde som är viktigt för honom eller henne. Därigenom kan ni hitta en gemensam dialog'*.

Den stora naturdialogens konkreta verktyg för att ordna diskussioner

Vill du ordna en egen naturdialog?

För att ordna en diskussion kan du använda dig av följande material som finns på [evenemangssidan för Den stora naturdialogen](#):

- Anvisningar för definition av målgruppen
- En modellinbjudan och ett förslag på inbjudningssätt och tidtabeller
- Manus för dialogen med anvisningar som behövs för att styra diskussionen
- Informationsbilderna om naturens mångfald och om att stoppa naturförlusten till exempel som material för inledningen
- Inledningsvideon till diskussionen, som leder diskussionsdeltagarna till en djupgående behandling av ämnet ur flera perspektiv
- Anvisningar för sekreterare och formulering av registreringen
- Länkar till handledning av distansdialog och [Dialogpaus](#)-verktygen

Den som anordnar diskussionen ska

- Definiera närmare ämne
- Reservera utrymme och eventuell servering eller distansdiskussionsplattform
- Bjuda in diskussionsdeltagare
- Reservera en person att fungera som sekreterare under diskussionen
- Hålla diskussionen
- Vid behov göra en sammanfattning av de centrala teman, synvinklar och insikter som lyfts fram i diskussionen

6 Impulser till kommande naturdiskussioner

Centrala teman för diskussionerna var uppbyggandet av den finländska relationen till naturen samt faktorer som utgör ett hinder för att stoppa naturförlusten och faktorer som gör det möjligt att stoppa den. I denna sammanfattning har vi strävat efter att bygga upp en helhet av dessa teman som fördjupar förståelsen för mångsidiga förhållanden till naturen och deras inverkan på naturförlusten.

Vårt tillvägagångssätt för att strukturera sammanfattningen har varit materialbaserat: de centrala struktureringarna och synvinklarna har utformats utifrån materialet och på dess villkor. En nyckelroll i analysen hade dialogen mellan oss som skrev sammanfattningen. Med hjälp av den dialogen strävade vi efter att värna om diskussionernas livlighet och mångfacetterade perspektiv. Vår analys har inte fokuserat på att specificera de enskilda diskussionernas interna särdrag, utan vi analyserar snarare vårt omfattande material som en ”stor dialog” där de olika gruppernas och deltagarnas röster står i dialog med varandra. I texten använder vi många direkta, anonyma citat från materialet så att deltagarnas olika röster, erfarenheter och tankar hörs via deltagarnas egna ord.

Det kvalitativa materialet som består av anteckningarna från 103 diskussioner i Den stora naturdialogen är en skattkammare som man inte på ett ögonblick öser tom. Sitra kommer även i framtiden att använda anteckningar från diskussionerna för att på ett mångsidigt sätt dra nytta av den förståelse för naturens många olika betydelser och stoppandet av naturförlusten som uppstått i

dialogerna. Materialet erbjuder också möjligheter till fortsatta undersökningar och granskningar ur olika synvinklar.

Dialogmaterialet visar att var och en av oss har många olika relationer till naturen som utvecklas i takt med att våra erfarenheter, förhållanden, livssituationer och vår förståelse förändras. Man förhåller sig samtidigt praktiskt och estetiskt till naturen. Var och en av oss både utnyttjar naturen och skyddar den också ofta som en del av livet. Ju bättre vi förstår människors olika relationer till naturen, desto bättre möjligheter har vi att tillsammans stoppa naturförlusten. Genom dialog är det möjligt att skapa sig en bild av det egna och medmänniskornas förhållande till naturen samt att öka förståelsen för konsekvenserna av individens och samfundets val och för hur människor som lever och arbetar i olika miljöer kan bidra till att stoppa naturförlusten.

Därför är det viktigt att fortsätta ordna naturdialoger. I kommande naturdialoger kan man både fördjupa sig i enskilda ämnen och frimodigt föra samman människor från olika organisationer och med olika synvinklar. Genom upprepade diskussioner ökar man förståelsen för olika individers och samfunds förhållande till naturen och konsekvenserna av naturförlusten. Sitras visionsarbete Naturkloka Finland 2035 ger diskussionerna en bra ram, och arrangörernas material från Den stora naturdialogen tillhandahåller verktyg för att ordna diskussioner. Dessutom lönar det sig att utnyttja denna sammanfattning både i planeringen av diskussionerna och som inspirationskälla för deltagarna i dialogen. Man kan läsa den för

att förstå mer om de mångsidiga förhållandena till naturen och deras inverkan på naturförlusten eller till exempel för att hitta ett dialogtema som är betydelsefullt för den egna referensgruppen.

Den stora naturdialogen är också ett exempel på nationella dialoger, där man diskuterar frågor som är viktiga för människor och samfund på ett sätt som stärker deras delaktighet och skapar förståelse för olika utmaningar och möjligheter i vårt samhälle. Som denna sammanfattning visar, ökade också i Den stora naturdialogen deltagarnas förståelse för betydelsen av den biologiska mångfalden och de faktorer som påverkar naturförlusten, samt andras olika synvinklar och egna erfarenheter. I diskussionerna söker människor tillsammans formuleringar och former för sina egna

naturrelationer som stöder deras aktörskap. Som en del av detta uppstår också viljan att agera: *'Nu känns det allt viktigare för mig att göra egna val till förmån för naturen'*.

Inspirerande och djupgående dialoger räcker dock inte i sig för att stoppa naturförlusten. Det behövs konkreta åtgärder. Den förståelse som uppstår i dialogen kan dock vara startskottet för verksamheten. En ny typ av förståelse får oss att observera vår miljö på olika sätt och reflektera över vår egen verksamhet. I bästa fall kan dialoger som sammanför olika slags människor skapa en jordmån för nya sociala, ekologiska och samhälleliga innovationer, med vilka vi tillsammans stoppar naturförlusten. Arbetet för att rädda den biologiska mångfalden har bara börjat. Ansvar för att främja detta ligger hos oss alla.

Om skribenterna

ED **Elina Henttonen** (Valtaamo Oy), TD, FM **Kai Alhanen** och **Janne Kareinen** (Aretai Oy/DialogAkademin) är dialogproffs med mångsidig erfarenhet av kvalitativ analys samt facilitering av dialoger, utbildning i dialogkompetens och utveckling av dialogmetoder i Finland och internationellt.

SITRa

SITRAS UTREDNINGAR 212

I serien Sitras utredningar publiceras resultaten
av Sitras framtidsarbete och försök

ISBN 978-952-347-273-0 (PDF)
www.sitra.fi

SITRA.FI

Östersjögatan 11–13
PB 160,
00181 Helsingfors
Telefon: 0294 618 991
🐦 @SitraFund